

Social- och hälsovårdsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om allmänt bostadsbidrag

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om allmänt bostadsbidrag (RP 74/2023 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för betänkande och till grundlagsutskottet och miljöutskottet för utlåtande.

Utlåtanden

Utlåtande har lämnats av

- miljöutskottet MiUU 20/2023 rd
- grundlagsutskottet GrUU 14/2023 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Mikko Horko, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Tuomas Helminen, social- och hälsovårdsministeriet
- biträdande justitieombudsman Mikko Sarja, riksdagens justitieombudsmans kansli
- ledande sakkunnig Annika Collin, Rådet för bedömning av lagstiftningen
- barnombudsman Elina Pekkarinen, Barnombudsmannens byrå
- processchef Essi Eerola, Finlands Bank
- biträdande professor Tuukka Saarimaa, Aalto-universitetet
- professor Juho Saari, Tammerfors universitet
- gruppchef Signe Jauhiainen, Folkpensionsanstalten
- jurist Rita Lääkkölä, Folkpensionsanstalten
- direktör för familje- och socialtjänster Maarit Sulavuori, Helsingfors stad
- verkställande direktör Timo Metsola, Vuokraturva Oy
- ordförande Hans Duncker, Boende Förbundet rf
- verksamhetsledare Pia Sundell, Barnavårdsföreningen i Finland rf
- ledande expert Vesa Rantahalvari, Finlands näringsliv rf
- ledande expert Aino Närkki, Hyvinvointiala HALI ry
- jurist Vilma Pihlaja, Ågarna av hyreshus och bostadsrättshus till rimligt pris i Finland – KOVA rf
- specialsakkunnig Kirsi Pollari, Mannerheims Barnskyddsförbund rf

Betänkande ShUB 14/2023 rd

- expert Johanna Vinberg, Rädda Barnen rf
- specialsakkunnig Anna Järvinen, SOSTE Finlands social och hälsa rf
- ekonomisk expert Tom-Henrik Sirviö, STTK rf
- socialpolitisk expert Tuuli Glantz, Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- vice ordförande Marjatta Kaurala, Finlands nätverk mot fattigdom EAPN-Fin
- expert Suvi Mäkeläinen, Ungdomssektorns takorganisation i Finland Allians rf
- verksamhetsledare Jukka Haapakoski, Työttömien Keskusjärjestö ry
- verksamhetsledare Anne Viita, Vuokralaiset VKL ry
- filosofie doktor Maija Urponen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Statens revisionsverk
- finansministeriet
- professor Heikki Hiilamo, Helsingfors universitet
- Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet
- Valfärdsområdesbolaget Hyvil Ab
- Finlands Kommunförbund
- verkställande direktör Timo Metsola, Vuokraturva Oy
- verkställande direktör Tuomas Viljamaa, Centraförbundet för Fastighetsförmedlingen
- chefsforskare Ohto Kanninen, Forskning om arbete och ekonomi LABORE
- politices doktor Seppo Laakso
- Självständighetsjubileets barnstiftelse sr
- Garantistiftelsen sr
- Y-Säätiö
- Akava ry
- Förbundet för den offentliga sektorn och välfärdsområdena JHL rf
- Finsk Handel rf
- Mannerheims Barnskyddsförbund rf
- Nätverket för familjers diversitet
- Kvinnoorganisationernas Centraförbund
- Förbundet för Ungdomsbostäder rf
- Servicefacket PAM rf
- Rädda Barnen på Åland rf
- Sininauhaliitto
- STTK rf
- Finlands Yrkesstuderandes Centraförbund - SAKKI rf
- Alliansen för Finlands Studerande - OSKU rf
- Finlands studerandekårers förbund - SAMOK rf
- Suomen Vuokranantajat ry
- Finlands studentkårers förbund FSF rf
- Vailla vakinaista asuntoa ry
- Handikappforum rf.

Inget yttrande av

- Företagarna i Finland rf.

Betänkande ShUB 14/2023 rd

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår ändringar i lagen om allmänt bostadsbidrag. Propositionen grundar sig på regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering. Det föreslås att villkoren för att få bostadsbidrag ändras i syfte att balansera statsfinanserna. Inverkan av de inkomster som påverkar bidraget skärps, bidragsprocenten sänks och förvärvsinkomstavrdraget slopas. Kommungruppstillshörigheten i fråga om bostadsbidraget ändras för huvudstadsregionens del. Dessutom föreslås det att det allmänna bostadsbidraget för ägarbostäder dras in. Genom att slopa förvärvsinkomstavrdraget samt bostadsbidraget för ägarbostäder riktas bidraget till de hushåll som är minst bemedlade och har de minsta inkomsterna. Bestämmandet av den bassjälvriskandel som påverkar bidragsbeloppet ändras så att konsekvenserna av andra ändringar är lindrigare för barnfamiljer.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2024 och avses bli behandlad i samband med den.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft den 1 april 2024. Bestämmelserna i 7 och 9 §, 12 § 6 mom. och 52 § avses träda i kraft den 1 september 2024.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

I propositionen föreslås det att effekterna av de inkomster som påverkar bostadsbidraget enligt lagen om allmänt bostadsbidrag (938/2014) skärps, att stödprocenten sänks från 80 till 70 procent och att förvärvsinkomstavrdraget slopas. Det föreslås att kommungrupperna i fråga om bostadsbidraget ändras i huvudstadsregionen. Dessutom ska det allmänna bostadsbidraget för ägarbostäder dras in.

Syftet med propositionen är att dämpa de ökande bostadsbidragsutgifterna och genomföra en del av de åtgärder för att balansera upp statsfinanserna som gäller det allmänna bostadsbidraget och som anges i regeringsprogrammet för regeringen Orpo. Bostadsbidraget för ägarbostäder avskaffas, och avsikten är då att rikta bidraget till de minst bemedlade bidragstagarna med de lägsta inkomsterna. Förvärvsinkomstavrdraget slopas för att öka incitamenten till heltidsarbete. Enligt propositionen (s. 22) kommer ändringarna både att stärka och att försvaga incitamenten att arbeta. De sammantagna konsekvenserna för sysselsättningen blir enligt propositionen små.

Utgifterna för det allmänna bostadsbidraget uppgick till 1 565 miljoner euro i slutet av 2022. I juni 2023 betalades bostadsbidrag till 383 361 hushåll, av vilka 366 501 (mer än 95 %) hushåll bodde i hyresbostad och 16 860 hushåll i ägarbostad. De allmänna boendeutgifterna har ökat sedan 2015 efter totalreformen av lagen om allmänt bostadsbidrag och när de studerande började omfattas av det allmänna bostadsbidraget från ingången av 2017. Bakgrunden till de ökade utgifterna för bostadsbidraget har således varit de lagändringar som gjorts under olika regeringsperioder. Under de senaste åren har utgifterna för det allmänna bostadsbidraget dock minskat måttligt, med undantag av coronatiden, och antalet hushåll som får bostadsbidrag började minska nå-

Betänkande ShUB 14/2023 rd

got 2021. Enligt miljöutskottets utlåtande (MiUU 20/2023 rd) är orsakerna den starka sysselsättningsnivån under de senaste åren och det kraftiga bostadsbyggandet i tillväxtcentrum.

Propositionen beräknas minska utgifterna för bostadsbidrag med 385 miljoner euro per år och öka utgifterna för utkomststöd med 77,2 miljoner euro på årsnivå. Kommunerna står för hälften av kostnaderna för utkomststödet. Besparingarna i bostadsbidraget genomförs stegvis, eftersom bidragsbeloppet justeras med 12 månaders mellanrum. Enligt propositionen kommer cirka hälften av konsekvenserna att förverkligas 2024 och största delen 2025. Det slojade bidraget för ägarboende inverkar fullt ut från och med den 1 september 2024.

De föreslagna ändringarna minskar de disponibla inkomsterna för hushåll som får allmänt bostadsbidrag, eftersom hushållens övriga inkomster måste täcka en större andel av boendeutgifterna än tidigare. Hur mycket hushållens inkomster minskar beror på hushållets storlek, bostadsort, inkomstnivå och boendeutgifter. För dem som omfattas av bidraget minskar reformen bidraget med i genomsnitt 60—110 euro i månaden. Omkring 50 000 bidragstagare kommer helt och hållet att uteslutas från bidraget. Antalet mottagare av utkomststöd beräknas öka med 15 000 hushåll till följd av de föreslagna ändringarna. Propositionen bedöms inte ha några konsekvenser för hyresnivån.

Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande (GrUU 14/2023 rd, stycke 2) att bestämmelserna är relevanta i första hand med avseende på 19 § 4 mom. i grundlagen. Bestämmelsen föreskriver att det allmänna ska främja vars och ens rätt till bostad och möjligheter att själv ordna sitt boende. Bestämmelsen tryggar inte denna rätt som en subjektiv rättighet. De sociala förmånerna vid boende, alltså allmänt bostadsbidrag och bostadsbidrag för pensionstagare, är det allmännas metoder för att verkställa skyldigheten enligt grundlagen. Enligt utlåtandet (stycke 3) innehåller bestämmelsen en hänvisning till att boendet ska ordnas på eget initiativ. Enligt förarbetena till reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna (RP 309/1993 rd, s. 76) kan ansvaret för de grundläggande sociala rättigheterna inte enbart bäras av det allmänna. Bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna betonar som helhet snarare samhällsmedlemmarnas aktivitet för att förverkliga de grundläggande fri- och rättigheterna. Också rätten till bostad ska i huvudsak förverkligas på individens eget initiativ.

Behovet av att stödja boendet är inte en social risksituation enligt 19 § 2 mom. i grundlagen, står det i grundlagsutskottets utlåtande (stycke 4). Men grundlagsutskottet har ansett att bostadsbidraget är kopplat till och relevant också med avseende på den grundläggande försörjningen enligt 19 § 2 mom. och oundgänglig försörjning och omsorg enligt 19 § 1 mom. i grundlagen (GrUU 59/2016 rd, s. 2, GrUU 17/2014 rd, s. 2, och GrUU 10/2011 rd).

Enligt utlåtandet (stycke 13) kan de föreslagna ändringarna anses vara betydande, men de blir ändå inte problematiska med avseende på 19 § 4 mom. i grundlagen när det gäller lagstiftningsordningen.

Social- och hälsovårdsutskottet ställer sig bakom propositionens mål att balansera upp de offentliga finanserna och dämpa ökningen av utgifterna för bostadsbidraget. Utskottet tillstyrker lagförslaget. Utskottet föreslår dock att slopandet av bostadsbidraget för ägarboende flyttas fram till ingången av 2025 för att de som bor i ägarbostad ska ha tid att anpassa sin situation innan bidra-

Betänkande ShUB 14/2023 rd

get slopas. Miljöutskottet anser att målet att balansera upp de offentliga finanserna och främja sysselsättningen är ett vägande skäl för ändringar i den sociala tryggheten.

Social- och hälsovårdsutskottet konstaterar att de föreslagna ändringarna har betydande konsekvenser för nivån på bostadsbidraget och antalet personer som omfattas av bostadsbidraget. De föreslagna ändringarna gäller hushåll med låga inkomster. Social- och hälsovårdsutskottet betonar i likhet med grundlagsutskottet vikten av att ge akt på ändringarnas konsekvenser.

Dessutom noterar utskottet att tyngdpunkten i stödet för boende delvis kan förskjutas från primära förmåner till utkomststöd i sista hand till följd av de föreslagna ändringarna. Utskottet upprepar sin åsikt att det med tanke på det sociala trygghetssystemet som helhet och incitamenten att arbeta inte är ändamålsenligt att öka behovet av utkomststöd i sista hand genom att minska de primära förmånerna (ShUB 8/2019 rd, ShUB 30/2022 rd och ShUB 13/2023 rd). Utskottet anser det vara viktigt att den totalreform av utkomststödet som nämns i regeringsprogrammet genomförs.

De viktigaste förslagen och deras konsekvenser

Sänkning av ersättningsprocenten från 80 till 70 procent

Enligt 7 § i lagen om allmänt bostadsbidrag kan bostadsbidrag betalas ut för hyresbostäder, bostadsrättsbostäder och ägarbostäder. Bidragsbeloppet är 80 procent av de godtagbara boendeutgifterna, men högst det lagfästa maximibeloppet med avdrag för en bassjälvriskandel. Bassjälvriskanden är 42 procent av de inkomster som ska beaktas i bostadsbidraget, med avdrag för det inkomstbelopp som berättigar till fullt bidrag.

I propositionen föreslås det att ersättningsprocenten för bostadsbidraget sänks till 70 procent av skillnaden mellan de faktiska boendeutgifterna, upp till maximibeloppet, och bassjälvriskanden. Den föreslagna ändringen minskar nivån på bidraget för alla mottagare av allmänt bostadsbidrag. I och med ändringen minskar bidraget i de flesta fall med 12,5 procent. Ju mer ett hushåll får i allmänt bostadsbidrag, desto större blir effekten i euro.

Ändring av bassjälvriskanden

När beloppet på bostadsbidraget beräknas bestäms en bassjälvriskandel. På den andelen inverkar hushållets sammanlagda inkomster. För dem som har de allra lägsta inkomsterna uppstår ingen bassjälvriskandel, och den nedre gränsen beror på antalet vuxna och barn i hushållet. Utgångspunkten har varit att det för en ensamboende mottagare av arbetsmarknadsstöd inte ska uppstå någon bassjälvriskandel som påverkar bidragsbeloppet. Arbetsmarknadsstöd till ensamboende har således ansetts vara en gräns för hur stor inkomst bidragstagaren kan få utan att det påverkar det allmänna bostadsbidraget.

När bassjälvriskandelen höjs från 42 till 50 procent, kommer bidragsnivån att bli lägre för de bidragstagare vars inkomster överskrider gränsen för bassjälvriskandelen. Ändringen av bassjälvriskanden riktar bostadsbidraget tydligare än för närvarande till dem som har de allra lägsta inkomsterna. I och med de ändringar som föreslås i bassjälvriskandelen får också ensamboende mottagare av arbetsmarknadsstöd i fortsättningen en bassjälvriskandel som minskar beloppet på bo-

Betänkande ShUB 14/2023 rd

stadsbidraget. Ändringen bedöms försvåra försörjningen för lågavlönade arbetstagare, särskilt i stora städer.

Lättnader för barnfamiljer

Utskottet välkomnar att man strävar efter att lindra ändringarnas konsekvenser för barnfamiljerna genom att ändra koefficienterna för barn och vuxna vid beräkningen av bassjälvrisken. Då blir bassjälvriskandelen för barnfamiljer något mindre och minskningen av bostadsbidraget drabbar andra än barnfamiljer något mer.

Slopas förvärvsinkomstavdrag

I propositionen föreslås det att förvärvsinkomstavdraget på 300 euro slopas från det allmänna bostadsbidraget. Förvärvsinkomstavdraget har inneburit att arbetsinkomster upp till 300 euro inte beaktas vid beräkningen av bidraget. Slopandet minskar bidragsnivån för alla bidragstagare som har arbetsinkomster som överstiger den nedre gränsen för bassjälvriskandelen. I och med ändringen minskar bidraget med i genomsnitt cirka 100 euro i månaden för bidragstagare med arbetsinkomster. Effekten blir mindre för bidragstagarna med de allra lägsta och högsta inkomsterna.

Syftet med att slopa förvärvsinkomstavdraget är att incitamenten för att ta emot heltidsarbete ska förbättras. Samtidigt kan emellertid incitamenten att ta emot deltidsarbete, kortvariga ströjobb eller heltidsarbete med låga löner försvagas. På grund av incitament som påverkar i olika riktningar har propositionen inte bedömts ha några sysselsättningseffekter.

Sakkunniga noterar att det inom alla branscher inte finns heltidsarbete, alternativt heltidsarbete där lönen skulle kompensera effekterna av att förvärvsinkomstavdraget slopas. Alla bidragstagares arbets- och funktionsförmåga möjliggör inte heller heltidsarbete, alternativt finns det inte extra arbete att få. Slopandet av det skyddade beloppet försämrar situationen till exempel för personer med funktionsnedsättning eller för arbetslösa som de facto är arbetsoförmögna och som inom ramen för sin funktionsförmåga kan arbeta endast ett litet antal timmar eller vars arbetsförmåga varierar. Dessutom har det påpekats att slopandet av förvärvsinkomstavdraget kan försvåra tillgången på arbetskraft inom vissa lågavlönade branscher, särskilt i städer med höga boendekostnader.

Sammanslagning av Helsingfors och kommungrupp 2

I propositionen föreslås det att Helsingfors slås samman med kommungrupp 2, vilket leder till att de godtagbara boendeutgifterna för det allmänna bostadsbidraget i Helsingfors sjunker till samma nivå som i den övriga huvudstadsregionen. Exempelvis kommer de maximala boendeutgifterna för ensamboende i Helsingfors att sjunka från 582 till 563 euro på 2023 års nivå. För en ensamboende med boendeutgifter över maximigränsen innebär detta omkring 15 euro mindre i månaden. I flerpersonshushåll minskar bidragsbeloppet mer än så. Nästan alla som får allmänt bostadsbidrag i Helsingfors överskrider redan de nuvarande maximala boendeutgifterna.

Enligt propositionen avviker de genomsnittliga boendeutgifterna i Helsingfors för hushåll som får allmänt bostadsbidrag inte nämnvärt från den övriga huvudstadsregionen, även om bostads-

Betänkande ShUB 14/2023 rd

hyrorna och priserna på aktiebostäder och fastigheter allmänt taget är dyrare i Helsingfors än i huvudstadsregionen i övrigt. Utskottet anser det vara viktigt att följa hur de maximala boendeutgifterna i huvudstadsregionen räcker till.

Avskaffande av bidrag för ägarboende

Enligt propositionen betalades bostadsbidrag för boendeutgifterna för ägarbostäder till 17 000 hushåll i augusti 2023. I genomsnitt betalades cirka 242 euro i bidrag. Bidragsbeloppet till boende i ägarbostäder har ökat snabbt under den senaste tiden sannolikt på grund av att räntenivån har stigit.

Bostadsbidraget för ägarbostäder avskaffas, och avsikten är då att rikta bidraget till de minst bemidlade bidragstagarna med de lägsta inkomsterna. Utskottet noterar dock att det också bland bidragstagare som bor i ägarbostäder finns hushåll med låga inkomster. Det är inte nödvändigtvis möjligt att realisera egendom i form av ägarbostäder, särskilt inte om det är fråga om äldre bostäder i avfolkningsregioner. Det är inte heller lika lätt i alla regioner att hitta en hyresbostad som motsvarar behoven, och särskilt på mindre orter är marknaden för hyresbostäder ofta betydligt mer begränsad.

Utskottet fäster särskild uppmärksamhet vid situationen för barnfamiljer som bor i ägarbostäder, eftersom deras bostadsbidrag dras in helt och hållet. Fyrtio procent av de mottagare av allmänt bostadsbidrag som bor i ägarbostäder är barnfamiljer. En del av de barnfamiljer som bor i ägarbostad kan efter det att det primära stödet upphört vara berättigade till utkomststöd i sista hand. Utskottet förutsätter att propositionens konsekvenser för situationen för barnfamiljer som bor i ägarbostäder följs upp.

Sammantagna konsekvenser av de föreslagna ändringarna

Ändringarna inverkar enligt propositionen mest på förvärvsarbetande hushåll, av vilka över en tredjedel beräknas gå miste om bostadsbidraget helt och hållet. I genomsnitt sjunker bidraget till arbetande hushåll med 133 euro i månaden. Av studerandehushållen skulle uppskattningsvis 6,5 procent av hushållen och uppskattningsvis 8 procent av de arbetslösa gå miste om stödet. Det allmänna bostadsbidraget kommer att minska med i genomsnitt 76 euro per månad för studerandehushåll och 73 euro per månad för arbetslösa hushåll.

Granskat efter familjetyp inverkar ändringarna per hushåll mest på barnfamiljer med två föräldrar. Av dessa kommer mer än 23 procent inte längre att få bidrag, och bidragsförändringen blir i genomsnitt 140 euro i månaden. Också för barnlösa par blir förändringarna likartade: av dem går 25,5 procent miste om bidraget helt och hållet, och bidraget minskar med i genomsnitt 127 euro i månaden. Av de ensamboende kommer 11 procent att gå miste om hela bidraget, medan bidraget minskar med i genomsnitt 70 euro i månaden för bidragstagarna. För ensamföräldrar är motsvarande siffror 15 procent och 111 euro. Siffrorna gäller per hushåll, vilket innebär att ändringen ändå blir störst för ensamboende mätt i euro per person.

Betänkande ShUB 14/2023 rd

Konsekvenser för barnfamiljer

Trots lättnaderna för barnfamiljer minskar propositionen barnfamiljernas disponibla inkomster. Totalt kommer ändringarna att påverka omkring 167 000 barn, av vilka cirka 107 000 bor i hushåll med en ensamstående förälder. Utskottet noterar att ändringarna i bostadsbidraget riktar sig till de barnfamiljer som redan har låga inkomster och att propositionen således bidrar till att öka fattigdomen bland barnfamiljer. Särskilt småbarnsfamiljer, flerbarnsfamiljer och hushåll med endast en vuxen löper risk för fattigdom. De olika indikatorerna på barnfamiljsfattigdom sammanfaller ofta med att föräldrarna är undersysselsatta, vilket innebär att fattigdom bland barnfamiljer kan minskas genom att stödja föräldrarnas sysselsättning.

Liksom grundlagsutskottet påpekar social- och hälsovårdsutskottet också att propositionen inte på behörigt sätt redogör för FN:s konvention om barnets rättigheter eller dess tillsynsorgans tolkningspraxis eller ställningstaganden gällande Finland, även om det nämns (s. 26) att den föreslagna regleringen är relevant bland annat med avseende på konventionen om barnets rättigheter. FN:s kommitté för barnets rättigheter har i sina slutsatser (Concluding observations) tidigare (2.6.2023) uppmanat finska staten att bland annat undvika nedskärningar i de sociala förmånerna som påverkar barn som löper risk för fattigdom och utslagning.

Enligt utredning från social- och hälsovårdsministeriet minskar ändringarna avsevärt stödet till barnfamiljer med låga inkomster och ökar därmed antalet barnfamiljer med låga inkomster. Det är redan i dagens läge allmänt att barnfamiljer med de allra lägsta inkomsterna, särskilt ensamföräldrar, får utkomststöd, och detta innebär att utkomststödet blir allt viktigare för ekonomin i dessa hushåll, men samtidigt ändras inte de disponibla inkomsterna.

I propositionsmotiven konstateras det att barnfamiljernas situation förbättras genom höjningar av barnbidragen. Social- och hälsovårdsutskottet välkomnar i och för sig höjningen av barnbidragen, men konstaterar att den inte riktar sig enbart till dem som de nu föreslagna ändringarna av bostadsbidraget kommer att gälla. Utskottet förutsätter att man följer upp vilka konsekvenser sänkningarna av bostadsbidraget har för barnfamiljernas försörjning och vid behov vidtar åtgärder om fattigdomen bland barnfamiljer hotar att öka i och med de föreslagna bestämmelserna. Utskottet noterar att barnfamiljsfattigdomen kan minskas genom att stödja föräldrarnas sysselsättning.

Kvinnor och ensamföräldrar

Enligt propositionen gäller de föreslagna ändringarna i fråga om både antalet mottagare och bidragsnivå i högre grad förvärvsarbete och ensamföräldrar än andra grupper. En klar majoritet av bidragstagarna i dessa grupper är kvinnor. I genomsnitt innebär ändringarna att det månatliga bidraget minskar med uppskattningsvis 76 euro för män och 93 euro för kvinnor. Detta beror på att deltidsarbete är vanligt bland kvinnor, att lågavlönade branscher är kvinnodominerade och att en klar majoritet av de studerande som får bostadsbidrag också är kvinnor. Däremot är majoriteten av de långtidsarbetslösa som får arbetsmarknadsstöd män. Eftersom de ändringar som föreslås i propositionen är lindrigare för arbetslösa som har den allra svagaste ställningen på arbetsmarknaden än för hushåll med viss arbetsinkomst, kommer ändringarna att kraftigare drabba just kvinnor och i synnerhet ensamföräldrar, av vilka majoriteten är kvinnor.

Betänkande ShUB 14/2023 rd

Också sakkunniga har uttryckt oro över att de föreslagna ändringarna har könsrelaterade konsekvenser på grund av strukturerna på arbetsmarknaden. Inom kvinnodominerade låglönebranscher finns det inte nödvändigtvis heltidsarbete eller så kan det i praktiken vara omöjligt att utföra heltidsarbete i enföräldersfamiljer. Till exempel småbarnspedagogik dygnet runt tillhandahålls i begränsad utsträckning endast i stora städer och erbjuds inte alls små skolelever. När det gäller små barn kan det från fall till fall vara den bästa lösningen med tanke på barnets bästa och familjens vardag att föräldern arbetar deltid.

Utskottet anser att de sysselsättningseffekter som regeringen har som mål är centrala också för att minska fattigdomen bland kvinnor och barn. Samtidigt betonar utskottet att statsrådet för att uppnå detta mål genom olika åtgärder bör främja jämställdheten i arbetslivet särskilt i fråga om lön och anställningsvillkor. Utskottet betonar dessutom att åtgärderna för att kombinera arbete och familjeliv är av stor betydelse särskilt för att förbättra situationen för ensamföräldrar.

Studerande

De studerande är den största gruppen bidragstagare. År 2022 fick 162 527 studerandehushåll bostadsbidrag, vilket är 43 procent av alla hushåll som får bostadsbidrag.

Överföringen av de studerande till systemet med allmänt bostadsbidrag vid ingången av 2017, då studiepenningen minskades samtidigt som studiestödet blev mer lånebetonat, har ökat bostadsbidragets betydelse för de studerandes försörjning överlag. Utkomststödet kompenserar inte bortfallet av bostadsbidrag, eftersom de studerande i regel inte har rätt till utkomststöd. Även ett studielån som inte lyfts betraktas nämligen som en del av den studerandes inkomster. I princip är det inte ändamålsenligt att de studerande uppmuntras till heltidsarbete, utan snarare bör de studerande uppmuntras att prioritera sina studier och öka sin försörjning genom deltidarbete vid sidan av studierna om möjligt.

Det nuvarande förmånssystemet är splittrat ur de studerandes synvinkel. Enligt regeringsprogrammet ska en totalreform av studiestödet genomföras under regeringsperioden. Syftet med reformen är att ur den studerandes synvinkel skapa en tydligare helhet för att den studerande lättare ska kunna följa sin egen inkomstnivå och utveckling. Regeringen höjer statsborgen för studielån nästa år. På detta sätt vill regeringen stödja heltidsstudier. Utskottet förutsätter att regeringen gör en samlad utredning av de studerandes förmåner och försörjning i samband med totalreformen av studiestödet och utifrån resultaten vid behov bereder förbättringar för att trygga möjligheten till heltidsstudier och hålla de studerandes skuldsättning på en skälig nivå.

Miljöutskottet påpekar att de studerande allt oftare bor ensamma och att det inte längre är populärt att bo i delade studentbostäder eller tillsammans med kompisar. Överföringen av de studerande till det allmänna bostadsbidraget och i synnerhet det ökade utbudet av små bostäder har gjort det vanligare med ensamboende. Boendestandarden har stigit i hela samhället och också de studerande prioriterar ensamboende.

Utskottet konstaterar att det allmänna bostadsbidraget inte är den bäst fungerande formen av bostadsbidrag för studerande, eftersom det är ett villkor till exempel då flera personer delar bostad att man har separata hyresavtal utan klausul om att hyran betalas enligt solidariskt ansvar. Social-

Betänkande ShUB 14/2023 rd

och hälsovårdsutskottet instämmer i det som miljöutskottet påpekat redan 2016 (MiUB 19/2016 rd) och 2017 (MiUB 15/2017 rd, RP 161/2017 rd) om att vid omställningar i strukturerna för stödssystemet bör fokus särskilt ligga på tydliga anvisningar om hur man kan bo i en så kallad kompisbostad utan att förlora bostadsbidraget och överväga möjligheter att tydligt motivera exempelvis studerande till kompisbostadslösningar.

Enligt regeringsprogrammet ska det för studerande tas fram en modell som alternativ till det allmänna bostadsbidraget. Modellen ska uppmuntra till delat boende och vara ekonomiskt attraktiv. Sakkunniga har påpekat att det är svårt att fullständigt uppnå regeringsprogrammets mål om mer delat boende med nuvarande bestånd av studentbostäder. Utvidgningen av studentbostadsbeståndet kräver nybyggnad som stöds genom investeringsunderstöd för grupper med särskilda behov. De nedskärningar i investeringsunderstöden som föreslås i regeringsprogrammet fördröjer dock framskridandet av ARA-finansierade projekt.

Sysselsättningseffekter

Propositionen bedöms inte ha några betydande effekter på sysselsättningen. I propositionen konstateras det att en sänkt bidragsnivå allmänt taget ökar i synnerhet de ekonomiska motiven att heltidsarbeta, när bidragstagarens disponibla inkomster minskar i förhållande till lönen för heltidsarbete. Men möjligheterna att arbeta deltid och incitamenten för att ta emot mycket lågavlönat heltidsarbete försvagas när inkomstgränsen för bidraget sänks. När bassjälvriskandelen höjs till 50 procent minskar nettoinkomsten av arbete, medan sloandet av förvärvsinkomstavrdraget kännbart försvagar motiven att ta emot arbete, i synnerhet få månatliga arbetstimmar.

Miljöutskottet konstaterar dock i sitt utlåtande att bostadsbidraget som en del av den sociala tryggheten försvagar incitamenten att arbeta, eftersom incitamentet att arbeta definieras som skillnaden mellan lön och social trygghet. Högre bostadsbidrag möjliggör en högre boendestandard också utan arbetsinkomster, och bostadsbidraget som en inkomstrelaterad förmån försvagar incitamentet att ta emot arbete, eftersom ökande inkomster sänker bostadsbidraget. Miljöutskottet betonar dessutom att de olika stödssystemen måste ses som en helhet med tanke på att bidragsfällorna ska minska. Bostadsbidraget försämrar inte taget för sig incitamenten att arbeta. Incitamenten uppstår som en samverkan mellan bostadsbidragssystemet, de höga boendekostnaderna, utkomstskyddet för arbetslösa, beskattningen och andra inkomstrelaterade system, såsom utkomststödet.

Social- och hälsovårdsutskottet anser det vara viktigt att följa vilka konsekvenser ändringarna i det allmänna bostadsbidraget har för incitamenten att arbeta och tillgången på arbetskraft.

Konsekvenser för bostadsmarknaden

Sakkunniga har framfört att det allmänna bostadsbidraget på lika villkor riktar sig till personer som bor på hyra och som behöver ekonomiskt stöd. Det allmänna bostadsbidraget ändras enligt bidragstagarens inkomster, och riktar därför bättre till dem som behöver bidrag än det offentligt understödda bostadsbeståndet.

Betänkande ShUB 14/2023 rd

Enligt propositionen och miljöutskottets utlåtande har de föreslagna ändringarna enligt tidigare forskningsdata sannolikt ingen inverkan på hyresnivån. Miljöutskottet fäster dock i sitt utlåtande uppmärksamhet vid att bostadsmarknaden har förändrats till följd av de stigande räntorna och den allmänna prisutvecklingen. Miljöutskottet noterar att de ändringar som föreslås i propositionen tillsammans med höjningen av levnads- och boendekostnaderna kan öka behovet av att hitta en förmånligare hyresbostad eller övergå från ägarboende till hyresboende.

Social- och hälsovårdsutskottet delar miljöutskottets oro över tillgången på hyresbostäder till överkomligt pris. Sakkunniga har också påpekat att enligt regeringsprogrammet (s. 129) är avsikten att minska produktionen av ARA-bostäder. Utskottet konstaterar att en minskad ARA-produktion under de närmaste åren ytterligare kan försämra tillgången till bostäder till överkomligt pris. Enligt regeringsprogrammet är avsikten å andra sidan att införa inkomstgränser för ARA-bostäder som bättre än tidigare kan rikta det socialt subventionerade bostadsbeståndet till hushåll med de lägsta inkomsterna. Dessutom kan nedskärningarna i det allmänna bostadsbidraget tillsammans med skärpningen av bestämmelserna om boendeutgifter i fråga om utkomststödet öka den regionala koncentrationen av ekonomisk utsatthet, det vill säga stärka den regionala differenteringen av befolkningsstrukturen enligt inkomstnivån, särskilt i de stora städerna.

Social- och hälsovårdsutskottet noterar liksom miljöutskottet att de föreslagna nedskärningarna av bostadsbidraget tillsammans med höjningen av den allmänna kostnadsnivån kan öka risken för att de boende får betalningssvårigheter, hyresskulder och därigenom också kan bli vräkt. Miljöutskottet betonar boenderådgivningens betydelse för att förebygga sådana konsekvenser. Också de ändringar som föreslås i utkomststödet (RP 58/2023 rd) ökar behovet av boenderådgivning. Social- och hälsovårdsutskottet betonar vikten av tillräckliga resurser för den kommunala boenderådgivningen.

Ikraftträdande

De ändringar som föreslås i bostadsbidraget avses träda i kraft den 1 april 2024. Ändringarna avses generellt träda i kraft stegvis, det vill säga allt eftersom bostadsbidraget i fråga justeras, antingen genom en periodisk justering eller när bidragstagarens förhållanden förändras. Bestämmelserna om indragning av bostadsbidrag för ägarbostäder i 7 och 9 §, 12 § 6 mom. och 52 § träder i kraft den 1 september 2024.

För att bidragstagarna ska ha mer tid att anpassa sig till förändringarna har lagens ikraftträdande skjutits upp och det kommer att ske stegvis, står det i propositionen (s. 27). Ändringarna föreslås huvudsakligen träda i kraft den 1 april 2024 stegvis i takt med att bidraget justeras. Bostadsbidragen för ägarbostäder slopas dock på en gång den 1 september 2024.

För att undvika att bidragstagarna drabbas oskäligt mycket ser grundlagsutskottet det i sitt utlåtande som viktigt att social- och hälsovårdsutskottet utreder om man med övergångsbestämmelser kunde dela upp ikraftträdandet så att hushåll som får kraftigt sänkt bostadsbidrag får mer tid att anpassa sig till den nya situationen.

Social- och hälsovårdsutskottet föreslår att ikraftträdandebestämmelsen i lagförslaget ändras så att ikraftträdandet av ändringarna som gäller personer som bor i ägarbostäder skjuts upp från den

Betänkande ShUB 14/2023 rd

1 september 2024 till ingången av 2025, så att de berörda får en något längre tid att anpassa sig till ändringen. Enligt utredning från social- och hälsovårdsministeriet berörs de som bor i ägarbostäder av de största maximala konsekvenserna. Senareläggningen leder till att besparingarna i det allmänna bostadsbidraget minskar med 11 miljoner euro 2024, samtidigt som den uppskattade ökningen av utgifterna för utkomststødet minskar med 1,5 miljoner euro. Således är nettoeffekten av ändringen av ikraftträdandebestämmelsen på statsfinanserna 9,5 miljoner euro 2024, vilket bör beaktas vid beredningen av budgetpropositionen för 2024 och i ramarna för statsfinanserna.

Enligt uppgift från social- och hälsovårdsministeriet kräver en större gradering än vad som föreslagits till exempel utifrån bidragsbeloppet en hel del extra beredning, eftersom det då behövs ändringar i systemet för handläggning av bostadsbidrag och genomförande av ändringarna. Med tanke på genomförandet är tidtabellen redan nu exceptionellt stram och beredningen och genomförandet av en gradering eller skyddsbestämmelse som beaktar att bidraget minskar skulle äventyra ett kontrollerat genomförande av ändringarna.

De som bor i ägarbostad kan ha lika små inkomster som de som bor i hyresbostad, och den övriga förmögenheten hos den bidragstagare som bor i hyresbostaden inverkar ändå inte på bostadsbidraget, påpekar grundlagsutskottet i sitt utlåtande. Utskottet anser att den valda regleringslösningen ur denna synvinkel inte är konsekvent eller jämlik.

Social- och hälsovårdsutskottet konstaterar att det enligt regeringsprogrammet ska införas förmögenhetsprövning för det allmänna bostadsbidraget. Enligt utredning från social- och hälsovårdsministeriet är avsikten att ändringarna i hur förmögenhet beaktas ska träda i kraft under 2025. När ändringen träder i kraft elimineras den konflikt som grundlagsutskottet nämner.

Sammantagna konsekvenser och uppföljning

Utöver de ändringar i bostadsbidraget som föreslås i denna proposition kommer bidragstagarna att beröras av andra ändringar som planeras under 2024, såsom de ändringar som föreslås i utkomstskyddet för arbetslösa (RP 73/2023 rd) och indexfrysningen av förmånerna (RP 75/2023 rd). De ändringar som föreslås i utkomstskyddet för arbetslösa och indexfrysningen av förmånerna ökar behovet av allmänt bostadsbidrag och utkomststöd i sista hand. Ändringen av bestämmelserna om boendeutgifter i fråga om utkomststødet (RP 58/2023 rd) skärper å sin sida beaktandet av boendeutgifter i utkomststødet.

Social- och hälsovårdsministeriet har publicerat en separat utredning om de sammantagna konsekvenserna av ändringarna i utkomstskyddet för arbetslösa och indexfrysningarna av förmåner. Enligt utredningen kommer hushåll med låga inkomster att bli vanligare. I en granskning enligt typ av familj visade det sig att de klart största konsekvenserna gäller unga enpersonshushåll och unga barnlösa par. Konsekvenserna för barnfamiljer är sammantaget mindre än konsekvenserna för hushåll med barnlösa personer i arbetsför ålder. Bland ensamföräldrarna är det också en stor andel som går miste om bidrag, men det är ovanligare att de disponibla inkomsterna minskar med mer än 10 procent jämfört med hushåll med en person i arbetsför ålder. I utredningen beaktas inte de ändringar som föreslås i utkomststødet.

Betänkande ShUB 14/2023 rd

Liksom grundlagsutskottet vill social- och hälsovårdsutskottet att statsrådet fäster uppmärksamhet vid bristerna i bedömningen av de sammantagna konsekvenserna av de propositioner som är under behandling i riksdagen, särskilt i fråga om konsekvenserna för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Social- och hälsovårdsutskottet instämmer med grundlagsutskottet i att statsrådet noggrant måste följa propositionens konsekvenser särskilt med avseende på de rättigheter som tryggas i 19 § i grundlagen och vid behov vidta åtgärder för att rätta till de problem som upptäcks. Dessutom bör statsrådet följa vilka konsekvenser propositionen har för barnfamiljernas ställning, användningen av utkomststöd, bostadsmarknaden och sysselsättningen. Utskottet föreslår ett uttalande om detta. (*Utskottets förslag till uttalande*)

Enligt propositionen är det nödvändigt att i efterhand följa upp och bedöma ändringarnas konsekvenser både nationellt och regionalt. Enligt propositionen kommer man framför allt att följa vilka konsekvenser de föreslagna ändringarna har för behovet av grundläggande utkomststöd och särskilt det behov av utkomststöd som beror på boendekostnader och likaså inverkan på barnfamiljer, barnfamiljernas ställning och barnfattigdom samt förvärvsinkomstavrdragets konsekvenser för arbete på deltid, mottagande av extra arbetstimmar och anskaffning av extra inkomster samt övergång från deltidarbete till heltidsarbete. Social- och hälsovårdsutskottet anser det vara viktigt att konsekvenserna utreds genom en uppföljningsstudie utöver den statistiska uppföljningen. Exempelvis sysselsättningsincitamenten påverkas särskilt av det ekonomiska konjunkturläget och det är således inte möjligt att direkt bedöma ändringarnas konsekvenser utifrån statistiken. Uppföljningsstudien bör också kombineras med den bedömning av konsekvenserna för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna som grundlagsutskottet förutsätter.

Dessutom betonar utskottet att det vart fjärde år bör utredas hur väl grundtryggheten räcker till, lämpligen i en utvärderingsrapport i enlighet med 4 a § i lagen om folkpensionsindex. Vid bedömningen beaktas de förmåner som personen eller hushållet får och som verkställs av Folkpensionsanstalten samt utkomststöd enligt lagen om utkomststöd (1412/1997).

Grundtryggheten följs också upp i samband med periodisk rapportering i anknytning till människorättskonventioner. Finland har förbundit sig att iaktta både FN:s och Europarådets konventioner om mänskliga rättigheter. Viktigast för den sociala tryggheten är Europarådets reviderade sociala stadga och FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. I konventionerna fastställs mekanismerna för övervakning av genomförandet av dem. I praktiken sker övervakningen genom de periodiska rapporter som staterna lämnar in.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslaget i proposition RP 74/2023 rd med ändringar. (Utskottets ändringsförslag)

Riksdagen godkänner ett uttalande. (Utskottets förslag till uttalande)

Utskottets ändringsförslag

Lag

om ändring av lagen om allmänt bostadsbidrag

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen om allmänt bostadsbidrag (938/2014) 13 § och
ändras 7 §, 8 § 1 mom., 9 och 10 §, 12 § 6 mom., 16 § 1 mom., 31 § 3 mom. och 52 §,
av dem 8 § 1 mom. och 10 § sådana de lyder i lag 1533/2016, 9 § sådan den lyder i lagarna
1533/2016 och 557/2022 samt 16 § 1 mom. sådant det lyder i lag 1672/2015, som följer:

7§

Bostad

Bostadsbidrag kan beviljas för de boendeutgifter som ett hushåll har för en sådan hyresbostad eller bostadsrättsbostad i Finland som ska betraktas som stadigvarande bostad. Bostaden ska duga som bostad och enligt dess officiella användningsändamål vara avsedd som bostad eller i övrigt avsedd för stadigvarande bostadsbruk.

Med hyresbostad avses en bostad där besittningen grundar sig på ett hyresavtal enligt lagen om hyra av bostadslägenhet (481/1995).

Det som i denna lag föreskrivs om hyresbostäder tillämpas också på bostadsrättsbostäder enligt lagen om bostadsrättsbostäder (393/2021), om inte något annat föreskrivs nedan.

8§

Rätt till bostadsbidrag

Ett hushåll har rätt att i bostadsbidrag få 70 procent av beloppet av de godtagbara boendeutgifter som anges i 9 § och som uppgår högst till det maximibelopp som anges i 10 §, med avdrag för den bassjälvriskandel som anges i 16 § och bestäms enligt inkomsterna.

9§

Godtagbara boendeutgifter

Som boendeutgifter för ett hushåll som bor i en hyresbostad godkänns hyran samt separat betalda vattenavgifter och uppvärmningskostnader. Som separat betalda vattenavgifter beaktas 17 euro per person och månad och som uppvärmningskostnader 38 euro per månad för den första personen och därefter 13 euro för varje ytterligare person.

Betänkande ShUB 14/2023 rd

De uppvärmningskostnader som nämns i 1 mom. höjs med 4 procent i landskapen Södra Savolax, Norra Savolax och Norra Karelen och med 8 procent i landskapen Norra Österbotten, Kajana och Lappland.

Om ett hushåll som bor på hyra har en underhyresgäst, avdras från de i denna paragraf avsedda boendeutgifterna för hushållet det hyresbelopp som underhyresgästen betalar.

10§

Maximala boendeutgifter

Av de boendeutgifter för ett hushåll som är godtagbara enligt 9 § beaktas högst följande belopp per månad:

Hushållets storlek, personer	Kommungrupp I	Kommungrupp II	Kommungrupp III
1	492	390	344
2	706	570	501
3	890	723	641
4	1 038	856	764

Om ett hushåll består av fler än fyra personer, höjs de maximala boendeutgifterna enligt 1 mom. med 130 euro i kommungrupp I, 117 euro i kommungrupp II och 112 euro i kommungrupp III för varje medlem av hushållet som överstiger fyra personer.

Kommunerna delas in i kommungrupper enligt följande:

- 1) till kommungrupp I hör Esbo, Grankulla, Helsingfors och Vanda,
- 2) till kommungrupp II hör Björneborg, Borgå, Hyvinge, Joensuu, Jyväskylä, Kajana, Kervo, Kouvola, Kuopio, Kyrkslätt, Lahtis, Lojo, Nokia, Nurmijärvi, Reso, Riihimäki, Rovaniemi, Seinäjoki, Sibbo, Sjundeå, S:t Michel, Tammerfors, Tavastehus, Träskända, Tusby, Uleåborg, Vasa, Vichtis, Villmanstrand och Åbo,
- 3) till kommungrupp III hör alla andra kommuner än de som nämns i 1 eller 2 punkten.

12§

Inkomster som ska beaktas i bostadsbidraget

Från hyresinkomster avdras det vederlag och de underhållsutgifter som hyresvärderna betalat.

Betänkande ShUB 14/2023 rd

16 §

Bassjälvriskandel

Bassjälvriskandelen är 50 procent av de inkomster som ska beaktas i bostadsbidraget, med avdrag för det inkomstbelopp som berättigar till fullt bidrag. Den inkomst som berättigar till fullt bidrag är 555 euro, med ett tillägg på 78 euro för varje vuxen som hör till hushållet och med 246 euro för varje barn som hör till hushållet. Om bassjälvriskandelen är mindre än 10 euro beaktas den inte.

31 §

Återkrav av bostadsbidrag

Belopp som ska återkrävas kan kvittas mot förmåner som Folkpensionsanstalten senare betalar. Utan bidragstagarens samtycke kan kvittningen dock endast ske mot en förmån enligt denna lag eller en därmed jämförbar annan förmån.

52 §

Avrundning av beloppen

När bostadsbidraget bestäms ska boendeutgifterna, inkomstposterna för hushållets medlemmar, bassjälvriskandelens storlek och det bostadsbidrag som ska betalas, beaktas till månadsbelopp med en cents noggrannhet. Hushållets sammanlagda inkomster, de maximala boendeutgifter som anges i 10 § och de värden enligt 16 § som används vid beräkningen av bassjälvriskandelen ska avrundas till hela euro.

Denna lag träder i kraft den 20 och den tillämpas på bidrag som beviljas eller justeras vid denna tidpunkt eller därefter. Bestämmelserna i 7 och 9 §, 12 § 6 mom. och 52 § träder dock i kraft den 1 januari 2025. Upphävandet av 13 § beaktas inte vid bedömningen av den förändring i hushållets fortlöpande månadsinkomster som avses i 27 § 2 mom. 1 punkten.

Utskottets förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att statsrådet följer konsekvenserna av ändringarna i lagen om allmänt bostadsbidrag, i synnerhet av att bidraget för ägarboende upphör, och vid behov vidtar åtgärder för att rätta till eventuella problem.

Betänkande ShUB 14/2023 rd

Helsingfors 1.12.2023

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Krista Kiuru sd
vice ordförande Mia Laiho saml
medlem Li Andersson vänst (delvis)
medlem Kim Berg sd
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Hilkkä Kemppi cent
medlem Hanna-Leena Mattila cent
medlem Ville Merinen sd
medlem Ilmari Nurminen sd
medlem Minna Reijonen saf
medlem Anne Rintamäki saf
medlem Päivi Räsänen kd (delvis)
medlem Pia Sillanpää saf
medlem Oskari Valtola saml
medlem Henrik Wickström sv (delvis)
medlem Ville Väyrynen saml
ersättare Mari Kaunistola saml (delvis)
ersättare Milla Lahdenperä saml (delvis)
ersättare Laura Meriluoto vänst (delvis).

Sekreterare var

utskottsråd Sanna Pekkarinen.

Betänkande ShUB 14/2023 rd
Reservation 1/cent

Reservation

Motivering

Kostnaderna för det allmänna bostadsbidraget har under de senaste tio åren mer än fördubblats från cirka 600 miljoner euro till cirka 1,6 miljarder euro. En betydande del av ökningen förklaras av att de studerande överfördes till det allmänna bostadsbidraget 2017, men det förklarar bara en del av ökningen av utgifterna. Antalet hushåll som får bostadsbidrag har stigit till omkring 400 000 och bland dem finns ett betydande antal hushåll med förvärvsarbetande personer. De ändringar som gjordes i bostadsbidraget på 2010-talet har i regel visat sig vara dyrare än vad som väntades vid beredningen, så ökningen av statens utgifter har varit större än väntat.

Vi anser följaktligen att kostnaderna för det allmänna bostadsbidraget måste dämpas i det rådande svåra läget inom de offentliga finanserna och att betydande besparingar måste eftersträvas. Besparingarna bör dock genomföras så att de inte riktas oskäligt eller försämrar någon människogrups situation så att deras möjlighet att klara sig i vardagen i princip äventyras. De nedskärningar på 385 miljoner euro som regeringen föreslår riktas enligt konsekvensbedömningarna i propositionen och de sakkunniga som utskottet hört till många grupper av mottagare av bostadsbidrag, såsom barnfamiljer, personer som bor i ägarbostäder, studerande och löntagare med låga inkomster, på ett sätt som är obefogat tungt och oskäligt med beaktande av alla de nedskärningar i den sociala tryggheten som regeringen föreslagit.

Vi anser att nedskärningarna i bostadsbidraget bör bli skäligare så att den nedskärning som riktas till dem som är föremål för särskilt stora försämringar i utkomsten lindras eller kompenseras genom ändringar i andra förmåner. Bostadsbidraget för barnfamiljer bör inte sänkas utan det bör bibehållas på nuvarande nivå, personer som bor i ägarbostäder bör omfattas av bostadsbidraget och den nedskärning av bostadsbidraget som gäller studerande bör kompenseras genom en nivåhöjning av studiepenningen.

Nedskärningar i bostadsbidraget för barnfamiljer

De föreslagna nedskärningarna av bostadsbidraget riktar sig kraftigt till hushåll med minderåriga barn. I hushåll med två vårdnadshavare är nedskärningen i genomsnitt 140 euro och i hushåll med en vårdnadshavare 111 euro i månaden. Som mest kan bostadsbidraget försvagas med över 300 euro i månaden. I barnfamiljshushåll som får bostadsbidrag är de utgifter som påverkar bostadsbidraget betydligt högre än i andra hushåll som får bostadsbidrag, vilket visar att en betydande del av föräldrarna i barnfamiljer är sysselsatta. De har inte nödvändigtvis möjlighet att förbättra sina inkomster eller öka sitt arbete. Centern anser därför att nedskärningen av bostadsbidraget för barnfamiljer är oskälig.

Enligt bedömningen av konsekvenserna för barn påverkar propositionens bidragssänkande förslag vårdnadshavarnas möjligheter att försörja sina barn och därför är propositionen av betydelse med tanke på barns och ungas välfärd. Ändringarna minskar avsevärt stödet till barnfamiljer med de lägsta inkomsterna och ökar ytterligare antalet barnfamiljer med låga inkomster. Totalt kom-

Betänkande ShUB 14/2023 rd
Reservation 1/cent

mer ändringarna att påverka omkring 167 000 barn, av vilka cirka 107 000 bor i ensamförälders-hushåll.

Till skillnad från regeringen godkänner Centern inte nedskärningar som drabbar barnfamiljer. Förmånerna för hushåll med minderåriga barn bör inte försvagas.

Utgifterna för utkomststöd ökar

För en del av barnfamiljerna kompenseras nedskärningen av bostadsbidraget delvis med utkomststöd, varvid utkomststödet betydelse för dessa hushålls ekonomi ökar, men hushållets inkomster förändras inte. Utkomststöd är en förmån i sista hand som är avsedd som ett kortvarigt stöd vars syfte är att hjälpa hushållet att klara sig över eller förebygga tillfälliga svårigheter. Nedskärningarna i bostadsbidraget hotar att förvärpa beroendet av utkomststöd och står således i strid med målet i regeringsprogrammet för Orpos regering. I regeringsprogrammet har det skrivits in som mål att minska beroendet av utkomststöd och halvera antalet personer som behöver utkomststöd.

Kommunerna står för hälften av kostnaderna för utkomststödet. Eftersom kostnaderna för utkomststödet dras av från kommunernas statsandelar i budgeten för året efter utfallsåret kommer konsekvenserna för kommunerna att realiseras med två års fördröjning, står det i propositionen. De föreslagna ändringarna kommer enligt propositionen att öka kommunernas årliga utgifter för utkomststöd med sammanlagt uppskattningsvis 20 miljoner euro 2026 och med uppskattningsvis 38,6 miljoner euro från och med 2027. Centern anser att detta är oroväckande och påminner om att den kommunala ekonomin redan nu utsätts för betydande hot till följd av andra beslut av regeringen. Den försämrade situationen inom den kommunala ekonomin kommer att synas som en försämring av de tjänster som kommunen ansvarar för, om inte regeringen tar situationen på allvar och söker lösningar för att lindra den kommunala ekonomins trångmål.

Bostadsbidraget för barnfamiljer måste skyddas mot nedskärningar

Regeringen föreslår att ersättningsprocenten för bostadsbidraget sänks från nuvarande 80 procent till 70 procent av skillnaden mellan bassjälvriskandelen och de faktiska boendeutgifterna upp till maximibeloppet. Vi godkänner detta men föreslår att ersättningsprocenten för bostadsbidraget i de hushåll som omfattar minst ett barn under 18 år bibehålls vid nuvarande 80 procent.

Enligt propositionen slopas också det förvärvsinkomstavgift på 300 euro som avser löneinkomster och företagariinkomster och som hittills dragits av från de månadsinkomster som inverkat på bidraget för en medlem i hushållet. Slopandet av förvärvsinkomstavgiften kan försvaga särskilt incitamenten att ta emot deltidsarbete. År 2022 arbetade 19 procent av de sysselsatta deltid. Kvinnor arbetar deltid oftare än män. Var fjärde deltidsarbetande skulle hellre arbeta heltid, men merparten arbetar deltid på grund av sin livssituation, till exempel av familjeskäl eller vid sidan av studierna.

Centern anser att allt arbete är lönsamt, både på heltid och på deltid. Till exempel kan det vara lättare och flexiblarare att återgå till arbetslivet efter föräldraledigheter om man kan förkorta arbetstiden och arbeta deltid en tid. Deltidsarbete kan göra det lättare att kombinera arbete och familjeliv och göra det möjligt att upprätthålla yrkeskunskapen. Enligt statistiken är deltidsarbete bland

Betänkande ShUB 14/2023 rd

Reservation 1/cent

småbarnsföräldrar klart vanligare i Sverige än i Finland. Vi vill ha kvar det skyddade beloppet i bostadsbidraget för de bidragstagare i vars hushåll det finns minst ett minderårigt barn.

När beloppet på bostadsbidraget beräknas bestäms en bassjälvriskandel. På den andelen inverkar hushållets sammanlagda inkomster. För dem som har de allra lägsta inkomsterna uppstår ingen bassjälvriskandel, och den nedre gränsen beror på antalet vuxna och barn i hushållet. När bassjälvriskanden bestäms ska i fortsättningen 50 procent av de inkomster som överskrider den gränsen beaktas i stället för nuvarande 42 procent, föreslår regeringen. Vi föreslår att 42 procent av de överskridande inkomsterna i hushåll med minst ett minderårigt barn ska beaktas på samma sätt som i dag.

Slopande av bostadsbidraget för dem som bor i ägarbostäder

Regeringen föreslår att det allmänna bostadsbidraget slopas helt och hållet för alla hushåll som bor i ägarbostäder från och med den 1 september 2024. Nedskärningen drabbar också i betydande grad barnfamiljer och ökar fattigdomen bland barnfamiljer. Regeringen ser inte ut att inse att alla som bor i ägarbostäder inte har bra inkomster. En del av dem har sitt eget hem som enda förmögensform. Bostadens värde kan också till exempel på grund av dess läge vara så lågt att boende i ägarbostad är den klart förmånligaste möjliga boendeformen.

I Finland finns det för närvarande flera områden med mycket få hyresbostäder. Särskilt utbudet av stora familjebostäder kan vara mycket litet. Försäljningen av ägarbostäder har redan en längre tid varit långsam i samma områden, men i synnerhet i det nuvarande avtagande läget på bostadsmarknaden kan det vara nästan omöjligt. Efter att bostadsbidraget dragits in kan en del av dem som bor i ägarbostäder bli tvungna att sälja sitt hem med förlust och i stället hyra en bostad, vilket kan leda till att bostadsbidraget till och med ökar jämfört med nuläget.

Särskilt svår blir situationen för de familjer med låga inkomster som för närvarande får bostadsbidrag och som bor i ägarbostäder och vars boendebehov avviker från det normala antingen på grund av att familjen är stor eller på grund av en familjemedlems funktionsnedsättning eller sjukdom för vilken det i det nuvarande hemmet har gjorts betydande ändringsarbeten som gör det möjligt att bo i hemmet. Det kan vara mycket svårt för dem att hitta en hyresbostad som lämpar sig för familjens behov.

Hur sänkningarna av bostadsbidraget inverkar på studierna och de studerandes utkomst

Av dem som får allmänt bostadsbidrag är de studerande den största enskilda gruppen och den nedskärning som regeringen föreslår riktas också mot dem. För studerande är nedskärningen av bostadsbidraget särskilt kännbar, eftersom bostadsbidraget på grund av den låga nivån på studiepenningen utgör en betydande del av deras månatliga förmåner. Nedskärningen av bostadsbidraget kommer att försvaga de studerandes förmåner oskäligt mycket, och försämringen kompenseras vanligen inte ens med utkomststöd.

De studerandes försämrade utkomst gör det svårare att koncentrera sig på heltidsstudier, ökar de studerandes skuldsättning och ökar antalet studerande som arbetar och därför har svårare att avancera i studierna. Samtidigt blir det allt svårare att uppnå de utbildningspolitiska målen, såsom

Betänkande ShUB 14/2023 rd

Reservation 1/cent

att höja utbildningsnivån och förkorta studietiderna. Regeringen har inte beaktat dessa konsekvenser tillräckligt och har inte granskat de studerandes försörjning övergripande, utan de studerandes farhågor har kallt ignorerats.

Som kompensation för besparingarna i bostadsbidrag och indexfrysningen av studiestödet vill vi kännbart höja nivån på studiepenningen för att möjligheterna och incitamenten för heltidsstudier ska kunna tryggas för alla studerande.

Incitament att arbeta

De föreslagna ändringarna av bostadsbidraget har betydande konsekvenser för incitamenten för att ta emot olika typer av anställningsförhållanden och utföra arbete. I synnerhet sloandet av förvärvsinkomstavrdraget ändrar i betydande grad det incitament eller den tröskel för arbete som det allmänna bostadsbidraget skapar. Enligt propositionens konsekvensbedömningar försvagas särskilt incitamentet att ta emot deltidsarbete avsevärt när incitamentet att arbeta på heltid stärks. Till följd av detta försämrar situationen för hushåll där man inte har möjlighet till annat än deltidsarbete eller annat arbete inte finns att tillgå. Dessa hushåll är särskilt småbarnshushåll och studerandehushåll, eftersom deltidsarbete är typiskt för dem på grund av tidsbegränsningar som beror på barnavård och studier. Utkomsten för sådana hushåll är relativt sett knapp jämfört med hushåll där heltidsarbete är möjligt. Den negativa effekten av sänkningarna av bostadsbidraget drabbar således i synnerhet de hushåll som har det sämre ställt.

Det är en allvarlig brist i propositionen att den inte bedöms ha några betydande sysselsättnings effekter och att sysselsättningseffekten uppenbart är negativ i vissa grupper som får bostadsbidrag. Därför bör ändringarnas inverkan bedömas särskilt noggrant på nytt, framför allt i fråga om förvärvsinkomstavrdraget.

Beaktande av växelvist boende för barn

Sättet att beräkna och bestämma bostadsbidraget har i stor utsträckning konstaterats vara problematiskt med tanke på skilsmäsofamiljer och familjer där vårdnadshavarna i övrigt bor åtskilt, eftersom barnet i fråga om bostadsbidraget räknas som medlem i hushållet endast på den adress där hen officiellt är skriven. Därför beaktar det nuvarande bostadsbidraget inte barnfamiljens faktiska boendeförhållanden eller familjens situation när det gäller familjer med växelvist boende barn och motsvarande situationer. Enligt Folkpensionsanstaltens utredning är växelvist boende inte alltid möjligt särskilt i skilsmäsofamiljer med låga inkomster på grund av stödvillkoren och vårdnadshavarnas svaga ekonomiska situation.

Barnet har rätt till alla sina föräldrar. Också växelvist boende är vardag för allt flera barn och familjer. Vi anser det vara viktigt att föräldrarnas inkomstnivå, boende eller någon annan yttre faktor inte utgör något hinder för att föräldraskapet ska kunna genomföras och barnets rättigheter tillgodoses. Föräldrarnas möjligheter att delta i barnets vardag och liv måste stödjas. Barnets boende hos alla sina föräldrar på det sätt som de kommer överens om ska stödjas jämnt och bostadsbidraget ska beakta dessa varierande boendesituationer jämnt.

Centern förutsätter att regeringen utreder hur växelvist boende ska beaktas i bostadsbidraget.

Betänkande ShUB 14/2023 rd
Reservation 1/cent

Konsekvensbedömning

Bedömningen av konsekvenserna av de föreslagna ändringarna i bostadsbidraget har varit bristfälligt, regeringen har inte i tillräcklig utsträckning beaktat de sammantagna konsekvenserna av omfattande ändringar i den sociala tryggheten och konsekvensbedömningar har på sin höjd i efterhand använts vid beredningen av lagändringarna. Regeringen fattade redan vid regeringsförhandlingarna beslut om nedskärningar i bostadsbidraget och den övriga sociala tryggheten. I praktiken har alla nedskärningar genomförts på det sätt som avtalats där och det har uppenbarligen inte gjorts någon prövning av sätten att genomföra dem. Konsekvensbedömningarna har gjorts efter det faktiska beslutsfattandet och verkar inte ha haft någon nämnvärd inverkan på de slutliga lagförslagen. Bedömningen av de sammantagna konsekvenserna av nedskärningarna i den sociala tryggheten blev klar först i samband med att de slutliga lagförslagen lämnades in, vilket innebär att den inte har kunnat inverka på regeringens beslut. På grund av de korta tidsfristerna för beredning och yttranden har inte heller frivilligorganisationerna eller den offentliga debatten haft möjlighet att i tillräcklig utsträckning gå in på lagförslagets konsekvenser.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen godkänner lagförslaget med ändringar, (Reservationens ändringsförslag)

att riksdagen godkänner sju uttalanden. (Reservationens förslag till uttalanden)

Reservationens ändringsförslag

Lag

om ändring av lagen om allmänt bostadsbidrag

I enlighet med riksdagens beslut

~~upphävs lagen om allmänt bostadsbidrag (938/2014) 13 § och~~
~~ändras i lagen om allmänt bostadsbidrag (938/2014) 7 §, 8 § 1 mom., 9 och 10 och 13 §, 12 § 6~~
~~mom., 16 § 1 mom., 31 § 3 mom. och 52 §,~~
av dem 8 § 1 mom. och 10 § sådana de lyder i lag 1533/2016, 9 § sådan den lyder i lagarna 1533/2016 och 557/2022 samt 16 § 1 mom. sådant det lyder i lag 1672/2015, och
fogas till 8 § ett nytt 3 mom. som följer:

Betänkande ShUB 14/2023 rd
Reservation 1/cent

7§

Bostad

~~Bostadsbidrag kan beviljas för de boendeutgifter som ett hushåll har för en sådan hyresbostad eller bostadsrättsbostad i Finland som ska betraktas som stadigvarande bostad. Bostaden ska duga som bostad och enligt dess officiella användningsändamål vara avsedd som bostad eller i övrigt avsedd för stadigvarande bostadsbruk.~~

~~Med hyresbostad avses en bostad där besittningen grundar sig på ett hyresavtal enligt lagen om hyra av bostadslägenhet (481/1995).~~

~~Det som i denna lag föreskrivs om hyresbostäder tillämpas också på bostadsrättsbostäder enligt lagen om bostadsrättsbostäder (393/2021), om inte något annat föreskrivs nedan.~~

8§

Rätt till bostadsbidrag

Ett hushåll har rätt att i bostadsbidrag få 70 procent av beloppet av de godtagbara boendeutgifter som anges i 9 § och som uppgår högst till det maximibelopp som anges i 10 §, med avdrag för den bassjälvriskandel som anges i 16 § och bestäms enligt inkomsterna.

Med avvikelse från 1 mom. har en bidragstagare som har vårdnaden om ett barn under 18 år rätt att i bostadsbidrag få 80 procent av beloppet av de godtagbara boendeutgifter som anges i 9 § och som uppgår högst till det maximibelopp som anges i 10 §, med avdrag för den bassjälvriskandel som anges i 16 § och bestäms enligt inkomsterna. (Nytt 3 mom.)

9§

Godtagbara boendeutgifter

~~Som boendeutgifter för ett hushåll som bor i en hyresbostad godkänns hyran samt separat betalda vattenavgifter och uppvärmningskostnader. Som separat betalda vattenavgifter beaktas 17 euro per person och månad och som uppvärmningskostnader 38 euro per månad för den första personen och därefter 13 euro för varje ytterligare person.~~

~~De uppvärmningskostnader som nämns i 1 mom. höjs med 4 procent i landskapen Södra Savolax, Norra Savolax och Norra Karelen och med 8 procent i landskapen Norra Österbotten, Kajanaland och Lappland.~~

~~Om ett hushåll som bor på hyra har en underhyresgäst, avdras från de i denna paragraf avsedda boendeutgifterna för hushållet det hyresbelopp som underhyresgästen betalar.~~

10§

Maximala boendeutgifter

(Som i ShUB)

Betänkande ShUB 14/2023 rd
Reservation 1/cent

~~12§~~

~~*Inkomster som ska beaktas i bostadsbidraget*~~

~~-----~~
~~Från hyresinkomster avdras det vederlag och de underhållsutgifter som hyresvärden betalat.~~
~~-----~~

13 § (Ny)

Förvärvsinkomstavdrag

Från de sammanlagda löneinkomsterna och inkomsterna enligt 12 § 4 mom. 1 punkten för en medlem i hushållet avdras 300 euro i månaden när bostadsbidragets belopp beräknas, **om minst ett minderårigt barn hör till hushållet.**

16§

Bassjälvriskandel

Bassjälvriskandelen är 50 procent av de inkomster som ska beaktas i bostadsbidraget, med avdrag för det inkomstbelopp som berättigar till fullt bidrag. **Med avvikelse från det är bassjälvriskandelen för en bidragstagare som har vårdnaden om ett barn under 18 år 42 procent av de inkomster som ska beaktas i bostadsbidraget, minskat med det inkomstbelopp som berättigar till fullt bidrag.** Den inkomst som berättigar till fullt bidrag är 555 euro, med ett tillägg på **92** euro för varje vuxen som hör till hushållet och med **205** euro för varje barn som hör till hushållet. Om bassjälvriskandelen är mindre än 10 euro beaktas den inte.

31§

Återkrav av bostadsbidrag

(Som i ShUB)

~~52§~~

~~*Avrundning av beloppen*~~

~~När bostadsbidraget bestäms ska boendeutgifterna, inkomstposterna för hushållets medlemmar, bassjälvriskandelens storlek och det bostadsbidrag som ska betalas, beaktas till månadsbelopp med en cents noggrannhet. Hushållets sammanlagda inkomster, de maximala boendeutgifter som anges i 10 § och de värden enligt 16 § som används vid beräkningen av bassjälvriskandelen ska avrundas till hela euro.~~

Betänkande ShUB 14/2023 rd
Reservation 1/cent

Denna lag träder i kraft den 20 och den tillämpas på bidrag som beviljas eller justeras vid denna tidpunkt eller därefter. ~~Bestämmelserna i 7 och 9 §, 12 § 6 mom. och 52 § träder dock i kraft den 1 januari 2025. Upphävandet av 13 § beaktas inte vid bedömningen av den förändring i hushållets fortlöpande månadsinkomster som avses i 27 § 2 mom. 1 punkten.~~

Reservationens förslag till uttalanden

- 1. Riksdagen förutsätter att regeringen följer vilka konsekvenser ändringarna i lagen om allmänt bostadsbidrag har särskilt för barnfamiljer och att regeringen lämnar social- och hälsovårdsutskottet en utredning om detta före utgången av 2025.*
- 2. Riksdagen förutsätter att regeringen vidtar åtgärder för att minska barnfamiljsfattigdomen.*
- 3. Riksdagen förutsätter att regeringen utreder hur växelvist boende kan beaktas i bostadsbidraget.*
- 4. Riksdagen förutsätter att regeringen ger akt på hur de hushåll som tidigare fått bostadsbidrag och som bor i ägarbostäder påverkas av att det allmänna bostadsbidraget slopas för deras del och att regeringen vidtar åtgärder för att rätta till oskäliga situationer.*
- 5. Riksdagen förutsätter att regeringen bedömer de sysselsättningseffekter som ändringarna i bostadsbidraget har så snart som möjligt efter det att ändringarna träder i kraft och vidtar åtgärder för att rätta till de negativa konsekvenserna för incitamenten att arbeta.*
- 6. Riksdagen förutsätter att regeringen utreder de studerandes förmåner och försörjning övergripande i samband med totalreformen av studiestödet och vid behov bereder förbättringar för att trygga möjligheten till heltidsstudier och hålla de studerandes skuldsättning på en skälig nivå.*

Helsingfors 1.12.2023

Hilkka Kemppi cent
Hanna-Leena Mattila cent

Betänkande ShUB 14/2023 rd
Reservation 2 /sd, gröna, vänst

Reservation 2

Motivering

Regeringen genomför en rad ändringar i det allmänna bostadsbidraget som försvårar det dagliga livet för låginkomsttagare. Genom propositionen skärps effekterna av de inkomster som påverkar bostadsbidraget, sänks stödprocenten från 80 procent till 70 procent, slopas förvärvsinkomstavgiften och Helsingfors överförs till en lägre stödgrupp. Dessutom ska det allmänna bostadsbidraget för ägarbostäder dras in.

Propositionen genomför sparlistan i regeringsprogrammet för statsminister Orpos regering och balanseringsmålet för ekonomin. Ändringarna minskar de disponibla inkomsterna för dem som får allmänt bostadsbidrag och gäller de hushåll som har de lägsta inkomsterna. Propositionen bedöms inte ha några konsekvenser för sysselsättningen och inte heller för hyresnivån. Däremot beräknas propositionen öka antalet mottagare av utkomststöd med 15 000 hushåll och tyngdpunkten i stödet för boende flyttas till utkomststödet, som kommer i sista hand. Propositionen påverkar 167 000 barn – varav cirka 107 000 i enföräldershushåll – genom att minska barnfamiljernas disponibla inkomster och öka fattigdomen bland barnfamiljer.

Sammanlagt får omkring 380 000 hushåll allmänt bostadsbidrag, av vilka nästan 75 procent är ensamboende och 15 procent enföräldersfamiljer. I genomsnitt innebär ändringarna att det månatliga bidraget minskar med uppskattningsvis 76 euro för män och 93 euro för kvinnor. Ändringarna påverkar de förvärvsarbetande hushållen mest på grund av att förvärvsinkomstavgiften slopas och bassjälvriskan ändras. Mer än en tredjedel av de sysselsatta beräknas helt och hållet frångå rätten till det allmänna bostadsbidraget. I genomsnitt minskar bidraget till förvärvsarbetande med 133 euro i månaden. Enligt uppskattningar dras bidraget in hos 6,5 procent av studerandehushållen och 8 procent av de arbetslösa hushållen. Det allmänna bostadsbidraget kommer att minska med i genomsnitt 76 euro per månad för studerandehushåll och 73 euro per månad för arbetslösa hushåll. Av de ensamboende kommer 11 procent färre att få bidrag, medan bidraget minskar med i genomsnitt 70 euro i månaden för bidragstagarna. Bland enföräldersfamiljerna går 15 procent miste om bidraget och det genomsnittliga bidraget minskar med 111 euro. Omkring hälften av de enföräldersfamiljer som får bostadsbidrag har förvärvsinkomster. Bostadsbidraget utgör en betydande del av de studerandes försörjning, vilket innebär att nedskärningen av bidraget har en betydande inverkan på de studerandes försörjning. De studerande är redan i utgångsläget låginkomsttagare, så förändringarna är stora i förhållande till inkomsterna.

Undersökningar om fattigdom och utsatthet har länge visat att en av de främsta orsakerna till ekonomisk utsatthet är ensamboende och ensamförsörjande. Enligt utredning till utskottet upplever barnfamiljer med en försörjare och ensamboende försörjningssvårigheter klart oftare än hushåll med två vuxna när man granskar förändringarna under åren 2014–2020. Till exempel Kvinnoorganisationernas Centralförbund påminner om att barnfamiljsfattigdom i Finland framför allt är fattigdom bland ensamföräldrar. I 85 procent av familjerna är mamman boförälder, vilket innebär att fattigdom bland de här familjerna är ett könsrelaterat fenomen. Låginkomstgraden i enföräldersfamiljer är nästan 25 procent, och också det relativa arbetslöshetstalet för ensamföräldrar, 13,2 procent, är betydligt högre än det allmänna relativa arbetslöshetstalet.

Betänkande ShUB 14/2023 rd
Reservation 2 /sd, gröna, vänst

Syftet med propositionen är att dämpa ökningen av utgifterna för bostadsbidrag. Enligt sakkunnigutfrågningen har utgifterna för bostadsbidrag dock legat på ungefär samma nivå sedan 2018. Enligt uppskattning minskar kostnaderna för bostadsbidrag med 385 miljoner euro och kostnaderna för utkomststöd ökar med 77 miljoner euro. Enligt propositionens bedömning ökar antalet utkomststödstagare med 15 000 hushåll. Vid hörandet har det framkommit att förslaget medför oförutsedda risker för de hushåll som har det sämst ställt. Ökad användning av utkomststöd är den största risken. Propositionen står i strid till exempel med det mål som lagts fast av parlamentariska kommittén för social trygghet, att minska beroendet av utkomststöd. Också Statens revisionsverk har rekommenderat att man vid beredningen av reformen av den sociala tryggheten bör sträva efter att utveckla lösningar som minskar behovet av att som stöd för boende betala ut utkomststöd som är avsett att vara temporärt och komma i sista hand. Propositionen innebär i praktiken en nedskärning i låginkomsttagarnas försörjning i vardagen eller eventuellt i deras boendestandard, om det är möjligt att flytta till en förmånligare bostad. Det bör beaktas att bostadsbidraget också för närvarande ersätter endast en del av hyran, så familjerna har i praktiken ett kontinuerligt incitament att söka förmånligt boende. Propositionen dämpar utgifterna för bostadsbidrag men inte utgifterna för boende. Enligt utredning till utskottet har det i undersökningarna inte observerats några betydande konsekvenser för hyrorna. Hyrorna för fritt finansierade bostäder bestäms på bostadsmarknaden på basis av efterfrågan och utbud. Eftersom efterfrågan på bostäder är större än utbudet i de största tillväxtcentrumen, är också hyresnivån hög. Kostnadsökningen höjer för närvarande hyrorna för ARA-bostäder, så också de förmånligaste bostäderna börjar vara oåtkomliga för många låginkomsttagare. Enligt ARA:s yttrande till utskottet ökar självrisken för den hyra som betalas, vilket kommer att öka i synnerhet de mest utsatta personernas ekonomiska problem, skuldsättning och vräkningarna på grund av hyresskulder. ”Behovet av boendevägledning, rådgivning och utredning av hyresskulder ökar. Välfärdsområdenas sociala arbete är redan nu mycket belastat och inom socialt arbete kan man inte utföra förebyggande arbete för att trygga boendet. Ofta får det sociala arbetet ta hand om den boendes situation först i och med vräkningsdomen, vilket redan är för sent”. Det står klart att regeringens åtstramning av boendeutgifterna inom utkomststödet ytterligare försvårar situationen.

Enligt regeringen har propositionen bara små effekter på sysselsättningen. Ändringarna kommer både att stärka och försvaga incitamenten att arbeta. Enligt utredning till utskottet ökade införandet av förvärvsinkomstavrdraget 2015 deltidsarbetet och förbättrade sysselsättningen. Deltidsarbete är vanligt särskilt bland kvinnor samt inom servicebranschen och social- och hälsovården. Förvärvsinkomstavrdraget sänkte den strukturella arbetslösheten och tröskeln för att ta emot arbete. Det ”skyddade beloppet” har minskat arbetslöshetsfällan och behovet av utkomststöd, framför allt bland arbetslösa ensamföräldrar. När de skyddade beloppen nu ska slopas försvagas de ekonomiska incitamenten för att ta emot deltidsarbete och kortvarigt arbete, men ökar de ekonomiska incitamenten för att ta emot heltidsarbete. Det är dock mycket osäkert i vilken mån till exempel deltidsarbetande har möjlighet att öka mängden arbete de utför. Konsekvenserna av nedskärningarna i bostadsbidraget framför allt för kvinnor och bland dem ensamföräldrar beaktas också i utkastet till propositionen, där det också konstateras att största delen av de sysselsatta som får bostadsbidrag är kvinnor. Detta återspeglar det faktum att låga löner i kvinnodominerade branscher kan göra det svårt att klara sig utan social trygghet. Slopandet av de skyddade beloppen kan försvåra tillgången på arbetstagare för deltidsarbete och tillfällig arbetskraft. En särskilt svår situation kommer att uppstå för de studerande, eftersom deras arbete – som ofta är nödvändigt för att

Betänkande ShUB 14/2023 rd
Reservation 2 /sd, gröna, vänst

finansiera studietiden – är deltidsarbete medan studierna är den studerandes egentliga heltidsarbete.

Regeringen föreslår också att bostadsbidraget för ägarboende slopas. Av dem som får bostadsbidrag bor bara 3,9 procent i ägarbostäder. Av dessa är 26 procent ensamföräldrar och 14 procent familjer med två försörjare. De lättnader för barnfamiljer som föreslås i propositionen underlättar inte för barnfamiljer som bor i ägarbostäder, eftersom deras bostadsbidrag upphör helt och hållet. Miljöutskottet noterar i sitt utlåtande att hushåll som bor i ägarbostad har förmögenhet i form av en ägarbostad. På grund av de stigande levnadskostnaderna kan det ekonomiska läget ändå stramas åt betydligt samtidigt som det kan vara svårt att realisera förmögenheten, åtminstone att göra det snabbt, till följd av det exceptionella läget på bostadsmarknaden eller om bostaden är belägen i en avfolkningsregion. Det är inte heller lika lätt att i alla regioner hitta en hyresbostad som motsvarar behoven, eftersom marknaden för hyresbostäder ofta är begränsad särskilt på mindre orter. Grundlagsutskottet fäster i sin tur särskild uppmärksamhet vid att personer som bor i ägarbostäder kan ha lika låga inkomster som personer som bor i hyresbostäder. I de sakkunnigyttranden som utskottet fått har man bland annat fäst uppmärksamhet vid att ägarbostäder kan vara det förmånligaste boendeanalternativet. Bakgrunden till att man får bostadsbidrag i ägarbostad kan utgöras av många olika faktorer, såsom skilsmässa, makes död, arbetslöshet eller egen eller en familjemedlems allvarliga sjukdom. Om stödet upphör kan det leda till mänskligt sett oskäligen situationer.

Bristfälliga konsekvensbedömningar

Grundlagsutskottet har konstaterat att de grundläggande fri- och rättigheterna är individuella, vilket i fråga om konsekvensbedömningen innebär att särskild uppmärksamhet ska fästas vid de fall där de negativa konsekvenserna är som störst, även om antalet sådana fall eventuellt är lågt.

Social- och hälsovårdsutskottet har begärt och fått en utredning av ministeriet den 28 november 2023 (korrigerad den 30 november 2023) enligt vilken konsekvenserna av nedskärningarna i bostadsbidraget som störst är följande i fråga om hyresbostäder enligt hushållstyp: för ensamboende -202 euro i månaden, för barnlösa par -348 euro i månaden, för familjer med två vårdnadshavare -379 euro i månaden och för familjer med en vårdnadshavare -277 euro i månaden. I ett enpersonshushåll genomförs nästan den maximala förändringen i Helsingfors, när boendeutgifterna överstiger de maximala boendeutgifterna och bidragstagaren dessutom har inkomster på sammanlagt cirka 1 850 euro per månad, varav minst 300 euro är löneinkomster. På motsvarande sätt innebär slopandet av stödet för ägarboende som mest följande förändringar i månaden efter hushållstyp: ensamboende – 466 euro i månaden, barnlösa par –674 euro i månaden, familjer med två vårdnadshavare –1 377 euro i månaden, familjer med en vårdnadshavare –1 127 euro i månaden.

Grundlagsutskottet konstaterar vidare i sitt utlåtande att konsekvenserna av förslagen till ändring av det allmänna bostadsbidraget beskrivs som en självständig helhet. De föreslagna ändringarna påverkar emellertid också andra ändringar i den sociala tryggheten som regeringen föreslår, står det i propositionen (s. 19). Dessa konsekvenser har behandlats i en promemoria av social- och hälsovårdsministeriet om bedömningen av de samverkande konsekvenserna av ändringarna i den sociala tryggheten 2024. Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande att det är problematiskt att promemorian inte innehåller någon uttrycklig granskning av propositionernas konsekvenser för

Betänkande ShUB 14/2023 rd
Reservation 2 /sd, gröna, vänst

de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Enligt utskottet får effekterna av föreslagna ändringar som påverkar de grundläggande fri- och rättigheterna och andra planerade reformer sammantagna inte vara oskäligen. Utskottet har också konstaterat att om regeringen lämnar separata propositioner om en och samma fråga kan det innebära att utskottet tvingas bedöma en viss proposition utifrån bristfällig information och då inte kan väga in eventuella kumulativa effekter av de separata förslagen. Likaså noterar utskottet att regeringen bör sträva efter att lägga fram en samlad proposition om samtida reformer som gäller viss lagstiftning eller att så samlat som möjligt bedöma konsekvenserna av reformer som gäller samma grundläggande fri- och rättigheter. Utskottet anser att frågan också berör riksdagens rätt att få information enligt 47 § i grundlagen (GrUU 30/2020 rd, s. 10).

Grundlagsutskottet påpekar vidare att propositionen inte på behörigt sätt redogör för FN:s konvention om barnets rättigheter eller dennas tillsynsorgans tolkningspraxis eller ställningstaganden gällande Finland, även om det nämns att den föreslagna regleringen är relevant bland annat med avseende på konventionen om barnets rättigheter. FN:s kommitté för barnets rättigheter har i sina slutsatser tidigare, i juni 2023, uppmanat finska staten att bland annat undvika nedskärningar i de sociala förmånerna som påverkar barn som löper risk för fattigdom och utslagning.

Enligt propositionen är det nödvändigt att i efterhand följa upp och bedöma ändringarnas konsekvenser både nationellt och regionalt. Bedömningen ska gälla bland annat det ökade behovet av utkomststöd, barnfattigdom, mottagande av extra arbetstimmar och övergång från deltidsarbete till heltidsarbete. Ministeriet har i sin utredning till utskottet också konstaterat att grundtrygghetens tillräcklighet dessutom bedöms heltäckande vart fjärde år i en utvärderingsrapport om grundtrygghetens tillräcklighet. Uppföljningen sker också i form av periodiska rapporter med anknytning till människorättskonventioner.

Vi anser att dessa bedömningar är viktiga, men otillräckliga i en situation där regeringen gör flera nedskärningar i den sociala tryggheten som årligen ackumuleras och som påverkar samma människor.

Utskottet har fått en utredning från ministeriet om de största sänkningarna i stöden till följd av ändringarna. De största ändringarna beskrivs ovan. Vi anser att nedskärningarna är för stora. Vi konstaterar också att det inte har gjorts tillräckliga utredningar om de sammantagna effekterna.

Vi anser att riksdagen till stöd för sina beslut inte har fått tillräcklig, ändamålsenlig information med beaktande av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna när det gäller de sammantagna konsekvenserna av propositionen och de andra nedskärningar av den sociala tryggheten som samtidigt behandlas i riksdagen.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslaget.

Betänkande ShUB 14/2023 rd
Reservation 2 /sd, gröna, vänst

Helsingfors 1.12.2023

Ilmari Nurminen sd
Krista Kiuru sd
Kim Berg sd
Ville Merinen sd
Bella Forsgrén gröna
Laura Meriluoto vänst